

Els aiguamolls del camp de Tarragona: relíquia útil

Màrius Domingo i de Pedro
Ramon Ferré i Sànchez

NATURALISTES

Anys enrera la costa peninsular dels Països Catalans era formada per una línia constant d'aiguamolls, en alguns casos embocadures de rius, com l'Ebre, en alguns altres, estanys litorals amb aportacions diverses d'aigua dolça, com l'Albufera i també d'aigua salada com el de Salses. Però, és clar, aquests són els casos més destacables, les puntes de l'iceberg d'un seguit d'estanys i tolls diversos que servien de "camí" d'anada i tornada, amb parades per a refer-se els ocells migratoris d'aiguamoll.

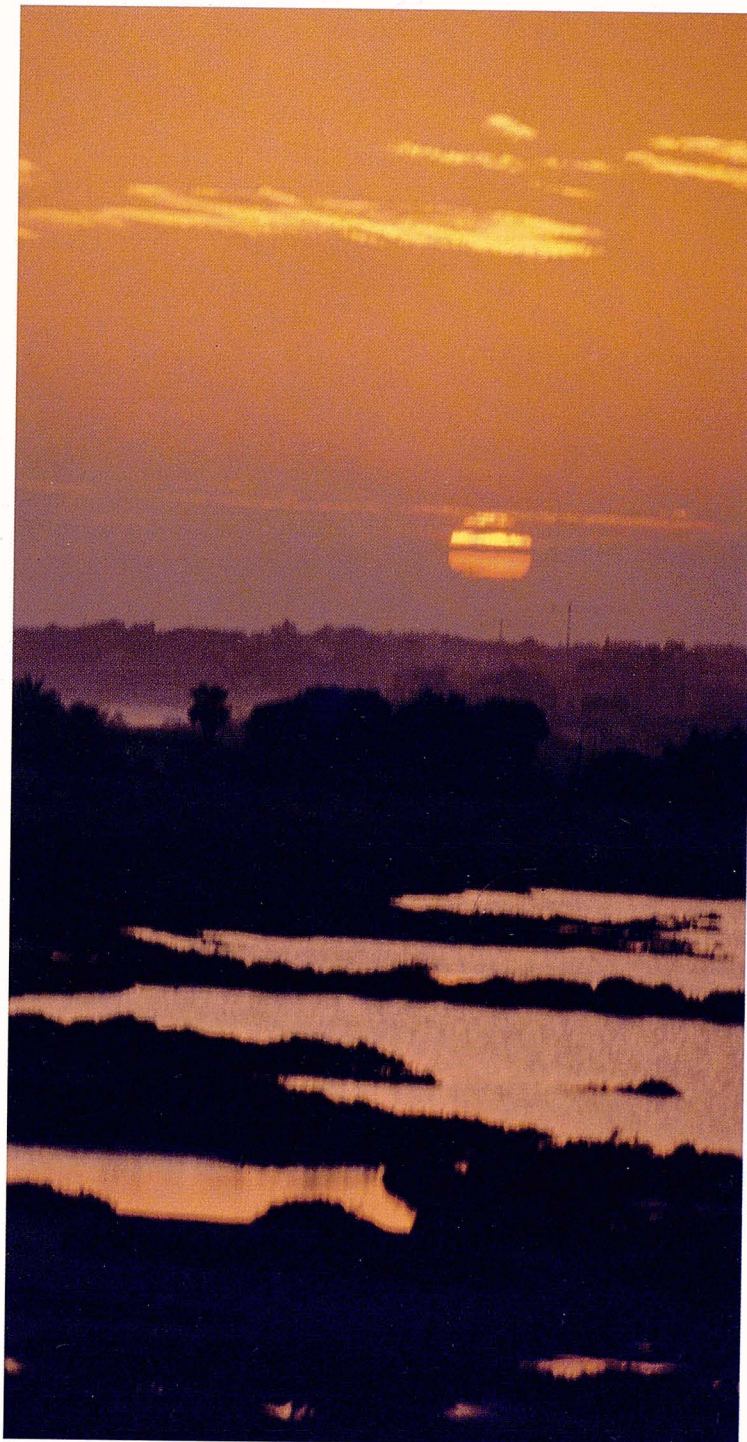
En el cas concret del Camp de Tarragona, els ànecs, les gavinetes, els ardèids i els limícoles, principals habitants d'aquests ambients podien aturar-se als "Salats" (aiguamolls costaners) i als "Muntanyans" (dunes de sorra no fòssils cobertes de vegetació) a Torredembarra, Creixell i Roda de Barà, a les embocadures del Gaià i del Francolí a Tarragona i als estanys de Salou, per citar els més importants.

Actualment tan sols en resten vestigis i malgrat que la Llei 13/1985, d'espais naturals, prioritza la protecció dels llocs entollats en general, aquests han sofert des de temps antic un procés accelerat de "sanejament" (que consisteix a assecar-los) amb raons que avui dia ja han perdut vigència.

Els (gairebé) desapareguts

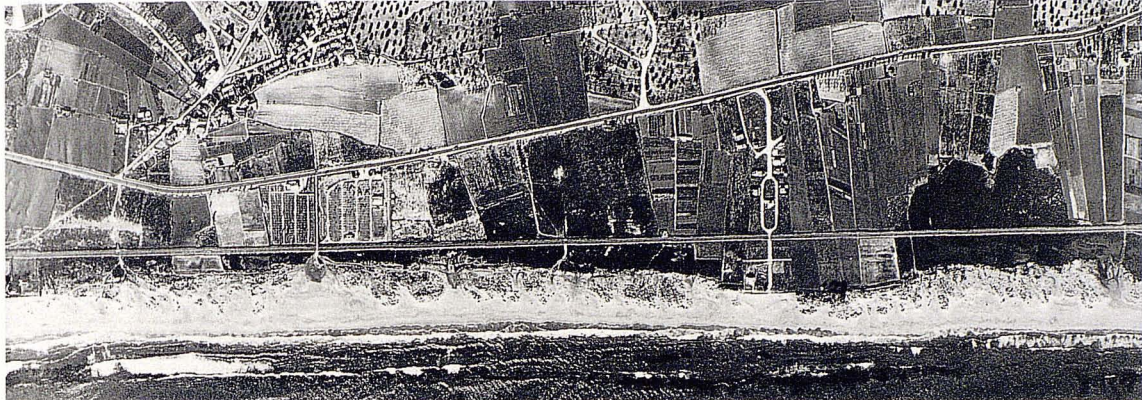
Sota aquest títol incloem aquells espais humits que, malgrat el seu aspecte aparentment paupèrrim són possibles de recuperar en un termini mitjà.

Els "Salats" i "Muntanyans" de Creixell i Roda de Barà contenen fins fa pocs anys les dunes no fòssils més grans de la costa

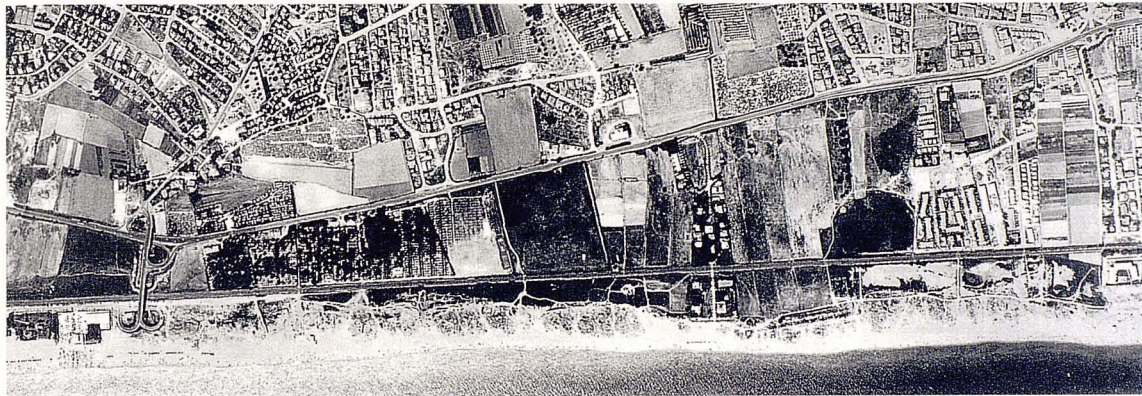

ÓSCAR FERRÉ

Els "salats" i "muntanyans" de Torredembarra són actualment l'espai més important.

Aquestes dues fotos aèrees permeten veure els canvis soferts als "salats" i "muntanyans" de la platja natural de Torredembarra. La preservació d'aquest entorn depèn, en gran part, d'impedir el trànsit il·legal de vehicles, causa principal de la progressiva degradació que pateix aquest espai.

catalana, a més d'una representació d'estanys oberts salobrosos que superaven àmpliament els que encara tenim a Torredembarra (dels quals parlarem més endavant). Entre les zones edificades d'aquests dos municipis més properes al mar trobem espais oberts on, regularment, s'omplen d'aigua uns estanys superficials plens de terra. És entre la vegetació halòfila i ruderal (introduïda amb la runa) on encara nien en abundància espècies protegides d'ocells com el corriol camanegra (**Charadrius alexandrinus**) i ànecs diversos. Destaquem molt especialment la recentment alterada embocadura de la "Murtra" i les dunes que li són més properes.

L'embocadura del Francolí no ha desaparegut, és clar, però a causa de les construccions que la limiten i a la molt baixa qualitat de les seves aigües (la "Inspecció Costera de Aves Orilladas" efectuada enguany destaca espe-

cialment aquesta zona per la constatació de més de trenta cadàvers d'ocells) l'ecosistema perd diversitat. Amb les interessants vegetacions palustre i halòfila observem la presència i l'intent de niament de nombrosos ocells protegits com la gamba roja (**Tringa totanus**) i alguns altres limícoles. Cal destacar, per la seva fàcil accessibilitat, la potencial Escola de Natura per als escolars de Tarragona i els seus voltants.

Els estanys de Salou, amb 1.125 hectàrees, estan quedant reduïts, després de la desaparició de l'estany gran durant els anys setanta, a uns canals de drenatge. D'entre la vegetació de la zona destaquem les comunitats de **Phragmites sp.**, **Typha sp.** algunes altres restes de bosc de ribera i destacant per la seva bellesa el liri **Iris pseudacorus**. D'entre la seva fauna trobem importants poblacions d'espècies en perill d'extinció, com el fartet (**Aphanius ibe-**

rus), l'espínol o punxós (**Gasterosteus aculeatus**) o la tortuga d'aigua o galàpet (**Emys orbicularis**).

Els supervivents

Els dos espais que ara comentarem, malgrat que s'han reduït de forma considerable, encara mantenen actualment un status que els fa dignes de ser visitats sovint. La seva riquesa biològica els fa mereixedors d'una atenció especial des del punt de vista legal pel seu més fàcil i ràpid condicionament.

L'embocadura del Gaià (el riu més llarg i més ben conservat del Camp de Tarragona). Per causa de la construcció de l'embassament al Catllar i d'alguns altres factors, la quantitat i qualitat de les seves aigües han anat minvant i això es fa especialment palès en el seu contacte amb la mar.

Es tracta d'un entollament reduït d'aigües lliures, envoltat d'una im-

Desembocadura del riu Francolí: un oasi.

portant faixa de canyissar (**Convolvulion sepium**) i de bosc de ribera amb freixes (**Fraxinus sp.**) i albers (**Populus alba**) principalment.

La importància d'aquesta àrea per als ocells migradors és evident, sobretot per als ardeïds (bernats, martinets...), els ànecs (grisets...) i els insectívors dels canyissars com el boscalers (**Locustella sp.**).

No obstant això, aquest indret té molta més importància en temps de nidificació ja que hi crien ocells que sols ho fan en punts molt concrets del nostre país, com ara el martinet menut (**Ixobrychus minutus**), el boscaler mostatxut (**Acrocephalus melanopogon**) o el blauet (**Alcedo atthis**). Algunes altres espècies no tan escasses són el boscaler de canyar (**Acrocephalus scirpaceus**), el trist (**Cisticola juncidis**), l'ànec coll-verd (**Anas platyrhyn-**

chos) i la bosqueta vulgar (**Hippolais polyglotta**).

A l'hivern i en temps de migració la tranquil·litat de l'indret i la presència d'aigua dolça abundant prop del mar, facilita la concentració de moltes altres espècies d'ocells, com la gavina riallera (**Larus ridibundus**) i capnegra (**L. melanocephalus**), el gavià argentat (**L. cachinnans**) i el fosc (**L. fuscus**), el cabussó emplomallat (**Podiceps cristatus**) o limícoles com el corriol (**Charadrius sp.**).

Els salats i muntanyans de Torredembarra són actualment l'espai més important. El podem definir com la platja que hi ha entre el barri marítim d'aquest poble i el límit municipal pel nord-est. La seqüència natural des del mar seria: platja ampla i plana sense gaire vegetació, dunes amb vegetació molt ben conservades, salicornar que envolta els aiguamolls i, en al-

guns casos, canyissar derivat de l'afluència puntual d'aigua dolça.

No n'hi ha prou amb esmentar que en aquesta platja natural hagin estat descrites (gràcies a les investigacions de Perdígó i Papió) set (7!) associacions vegetals autòctones diferents per fer-li justícia en la descripció botànica, la **Junco (minutuli)-Parapholidetum filiformis** és una d'aquestes comunitats, la importància de la qual és definida pel seu caràcter endèmic, és a dir, només s'ha trobat en aquesta platja.

Les peculiars condicions abiòtiques en la zona perfilen una vegetació també molt interessant, dividint-la entre la que habita a les sorres permeables més properes al mar ("Muntanyans") i la que ho fa als sòls argilosos impermeables ("Salats").

Als Muntanyans trobem l'espòrobolus (**Sporobolus pungens**), el

borró (***Ammophila arenaria***) o el preciat lliri de mar (***Pancratium maritimum***) que fixa la sorra de les dunes. Als Salats cal que esmentem la salicòrnia (***Arthrocnemum fruticosum***) per la seva abundància i canvis espectaculars de coloració. També són abundants el crospi marí (***Pseudorhiza pumila***) i el salt portulacoides (***Obione portulacoides***).

La comunitat d'invertebrats adaptats a aquestes condicions tan dures és força interessant. El grup més important és el dels te-nebrionids i vespes de duna, l'espectacular formiga lleó (***Myrmel-leon formicarius***) o l'eruga de la papallona (***Britis crini pancratii***) que s'alimenta de les fulles del lliri de mar.

D'entre l'herpetofauna destaca l'enorme població de la curiosa sargantana cuavermella o dels sor-rals (***Acanthodactylus eriturus***).

Hem de destacar entre d'altres, la granota verda (***Rana perezzi***) i la sargantana cuallarga (***Psammodromus algirus***).

El grup dels ocells és el més estudiat. Hem citat a la zona, entre niadors, migradors i hivernals, més de 150 espècies.

La subspècie italiana de la cue-reta groga (***Motacilla flava cinere-ocapilla***) sembla que ha trobat re-fugi per niar en aquesta platja na-tural. El fet de pondre els tres ous directament al terra amb la seva coloració críptica com a úni-ca protecció, ha representat per al corriol camanegre (***Charadrius alexandrinus***) la pèrdua any rera any de gairebé totes les postes a causa del trànsit, sempre il·legal, de vehicles (més de 400 en un dia d'estiu) a la zona pública d'a-questa platja. El camesllargues (***Himantopus himantopus***), el bec d'alena (***Avosetta recuivirostra***) i

Canal de drenatge dels antics estanys de Salou

ÒSCAR FERRÉ

l'ànec blanc (***Tadorna tadorna***) també es veurien beneficiats amb l'aplicació de les lleis que regulen el trànsit a la zona marítime-terrestre. Ultra aquestes espècies de niadors en citarem dos que no ho fan als canyars: el rossinyol bord (***Cettia cetti***) i el balquer (***Acrocephalus arundinaceus***).

Fins aquí hem tractat els ocells niadors però, tal com hem parlat

Els aiguamolls del camp de Tarragona: relíquia útil.

Aquests bolets de platja són només una mostra de la raresa de la vegetació dels "salats" i "muntanyans" de Torredembarra.

suara en la introducció, l'aspecte més important dels aiguamolls del Camp és el seu vessant de refugi migratori. Cal destacar, però, presències tan representatives com el capó reial (**Plegadis falcinellus**), el bec planer (**Platalea leucorodia**), el bitó (**Botaurus stellaris**), el cigne mut (**Cygnus olor**), el falcó cama-roig (**Falco vespertinus**), el flamenc (**Phoenicopterus ruber**), la picardona (**Portaza pusilla**), la perdiu de mar (**Glareola pratincola**), l'escuraflascons beffi (**Ptalaropus lobatus**), o el musol emigrant (**Asio flammeus**). D'entre les espècies que veurem amb més facilitat citarem el corriol gros (**Charadrius dubiud**) i el petit (**Ch. hiaticula**), la fredeluga (**Vanellus vanellus**) o el martinet blanc (**Egretta garzetta**). De tota manera cal remarcar que el pas migratori més espectacular als estanys és el de les orenetes, concretament les espècies **Hirundo rustica**, **Delichon urbica**, **Riparia riparia** i **Ptyonoprogne rupestris**.

A l'hivern la població ornítica es veu enriquida per l'afluència de làrids, a més dels citats a la desembocadura del Gaià i d'un grup de xafrac bec-llarg (**Sterna sandvicensis**) que cada any es deixen veure, de les presències més escadusseres de les gavines corsa

(**Larus auduinii**), menuda (**L. minutus**) i cendrosa (**L. canus**). Al mar, justament davant d'aquests aiguamolls, són freqüents el bec de serra mitjà (**Mergus serrator**), els estols de centenars de baldrigues (**Puffinus puffinus**), petits grups de mascarells (**Sula bassana**) i de l'ocell de tempesta (**Hydrobates pelagicus**). És més difícil de veure l'ànec negre (**Melanitta nigra**).

Malgrat el que hem dit sobre la progressiva desaparició d'aquests indrets els darrers anys, sembla que aquesta dissort s'acaba. Efectivament, la Llei d'espais naturals protegeix totes les zones humides del país, amb la qual cosa els Aiguamolls del Camp, tant el de Gaià com els de Torredembarra, semblen tenir garantida la supervivència.

Des del punt de vista botànic és en l'enorme varietat de comunitats vegetals i en la presència d'una jonquera marítima única al món on trobem els atractius bàsics.

En l'actualitat podem visitar lliurement aquestes zones i les oportunitats per a l'observació d'ocells són molt més clares i fàcils que en els altres indrets del país ja que, a causa de les reduïdes dimensions dels estanys i a la presència massiva de gent, els exemplars acostumen a ser molt més refiats i ens permeten d'acostar-nos sense que fugin, a més, no ens costa tant de localitzar-los.

Responent al títol de l'article, hem de dir que els Aiguamolls del Camp no són més que una mostra relictual del que havien estat en temps històrics. Són, doncs, una relíquia, però una relíquia útil, no tan sols des del punt de vista humà, com a zona d'estudi i eina insubstituïble per a la didàctica de la natura, sinó també des del punt de vista de la fauna i flora, com a lloc de parada de molts ocells migradors o reducte mundial d'una comunitat vegetal.

M. D. ☐

R. F. ☐